

Encyklopedia Solidarności

<https://encysol.pl/es/encyklopedia/hasla-rzeczowe/42448,Fabryka-Automatow-Tokarskich-we-Wroclawiu.html>
02.05.2024, 14:11

Fabryka Automatów Tokarskich we Wrocławiu

Fabryka Automatów Tokarskich we Wrocławiu, utworzona w miejscu poniemieckich Zakładów Metalowych Gustawa Trelenberga oraz Zakładów Produkcji Maszyn Friedricha Heckmanna mieszczących się przy ul. Grabiszyńskiej 269–281 przy skrzyżowaniu z ul. Klecińską. 1946–1948 uruchomiono tu Państwową Fabrykę Obrabiarek. W kolejnych latach zakład modernizowano i rozbudowano zmieniając nazwę: 1948–1970 Wrocławska Fabryka Urządzeń Mechanicznych, 1970–1974 po połączeniu kilku zakładów utworzono Kombinat Obrabiarek do Części Tocznych Ponar-Wafum, 1974–1975 Zjednoczenie Przemysłu Obrabiarkowego Ponar, od 1975 jako Przedsiębiorstwo Wielozakładowe FAT Ponar-Wrocław. W PRL zakład był zrzeszony pocz. w Zjednoczeniu Przemysłu Obrabiarkowego, od 1948 w Zjednoczeniu Przemysłu Urządzeń Mechanicznych, nast. m.in. 1958–1982 w Zjednoczeniu Przemysłu Obrabiarkowego Ponar i 1982–1990 w Zrzeszeniu Przedsiębiorstw Producentów Obrabiarek Urządzeń Technologicznych i Narzędzi Ponar w Warszawie.

Początkowo w zakładzie produkowano piły ramowe, wiertarki kolumnowe i słupowe oraz strugarki, od 1953 tylko tokarki, a od 1975 tokarki automatyczne na licencjach zagranicznych. Do XI 1980 dyr. nacz. FAT był Stanisław Piskornik, 1980–1990 Roman Pawłów. 1980 zakład zatrudniał ok. 2700 pracowników, 1985 – ok. 2 tys., 1989–1600 osób.

W ostatniej dekadzie VII 1980 w zakładach Wrocławia m.in. w FAT doszło do krótkich przestoju pracy. 26 VIII – 1 IX 1980 załoga zorganizowała strajk okupacyjny, powołano Zakładowy KS w składzie m.in. przew. Zbigniew Tyluś, Rafał Cichoński, Stefan Dymny, Stefan Frączek, Jan Rogala, Józef Saleta, Wiktor Stasik, Zygmunt Szafranski, Zdzisław Urbański.

Nawiązano kontakt z MKS we Wrocławiu, gdzie przedstawicielami zakładu i łącznikami byli Henryk Grochulski i Leon Pioterek.

1 IX-XII 1980 ZKS przekształcił się w tym samym składzie w Zakładowy Komitet Założycielski. Jesienią 1980 członkowie „S” zaangażowali się w zakładzie w rozwiązywanie m.in. problemów organizacyjnych, socjalnych itp. Badano także rozdział talonów na samochody i zakładowe kwestie finansowe, które bulwersowały załogę. Sprawy finansowe badał ZKZ, w którym „S” reprezentowali: Aleksander Bajko, R. Cichoński, Szczepan Twardzik, Sławomir Fiłon. Wyjaśniano liczne, narosłe od lat nieprawidłowości finansowe. 31 X 1980 ZKZ złożył do prokuratury zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa. Zebrane materiały w XI 1980 dały ZKZ podstawę do odwołania S. Piskornika z funkcji dyr. nac. pod pretekstem złego stanu zdrowia i zablokowania jej objęcia przez kandydata popieranego przez PZPR. Z poparciem „S” nowym dyr. nac. został R. Pawłów.

Pod koniec 1980 liczba członków „S” wyniosła 2371 osób, a wiosną 1981 2419 osób. XI i XII 1980 przeprowadzono demokratyczne wybory w oddziałach i wyłoniono zakładowych delegatów na I Walne Zebranie Zakładowych Delegatów. 18 XII 1980 na I WZZD wybrano KZ. Prezydium KZ tworzyli: przew. W. Stasik, wiceprzew. J. Saleta i Tadeusz Gigiel, A. Bajko, R. Cichoński, S. Fiłon, H. Grochulski, Kazimierz Łada, Henryk Ziarko. Pozostałymi członkami KZ zostali: Mieczysław Chmura, S. Dymny, S. Frączek, Stanisław Jankowski, Paweł Knap, Mieczysław Lurzyński, Marian Michalczyk, Władysław Michniewicz, L. Pioterek, J. Rogala, Janina Stanisławska, Z. Szafranski, Józef Tomasik, Z. Tyluś, Z. Urbański.

1981 „S” kontynuowała wyjaśnianie zakładowych afer finansowych i w fabryce odbyły się kontrole NIK i Okręgowego Zarządu Dochodów Państwowych i Kontroli Finansowej. Wiosną 1981 „S” udało się zablokować decyzje o oddaniu przydziału mieszkań pracownikom in. przedsiębiorstw i przekazać je pracownikom FAT długo czekającym na mieszkanie. Z biegiem czasu „S” przejęła kontrolę nad przydziałem wczasów pracowniczych,

zwiększyła nadzór nad wyjazdami w delegacje zagraniczne, doprowadziła do reorganizacji 2 wydz. co poprawiło rytmikę produkcji.

I 1981 KZ otrzymała lokal w biurowcu i dostęp do zakładowego radiowęzła. Audycje i komunikaty zakładowe przygotowywał i emitował Wiesław Bociek, któremu pomagała Wanda Andrzejewska, ponadto korzystano z audycji przygotowanych przez [Radio „Solidarność”](#) działające przy MKZ we Wrocławiu/ZR Dolny Śląsk.

6 II 1981 dyrekcja podpisała umowę o współpracy z KZ, odtąd członkowie „S” co tydzień brali udział w naradach z kierownictwem zakładu. Uregulowano m.in. zmiany na stanowiskach kierowniczych, warunki awansów, dokonano zmian w strukturze administracji, podziału funduszu premii, kontroli przydziału wczasów pracowniczych itp. Współpraca okazała się owocna, ponieważ jesienią 1981 KZ oceniała, że ok. 60–70 proc. wewnątrzzakładowych postulatów „S” zostało wdrożonych w życie.

I 1981 załoga FAT wzięła udział w bojkocie pracy w soboty (blisko 100 proc. absencji pracowników). 16 I 1981 KZ wystosowała protest adresowany m.in. do Sejmu PRL i premiera ws. ustalenia przez rząd wysokości wypłacanych rent i emerytur. II 1981 po wyborze gen. Wojciecha Jaruzelskiego na premiera, W. Stasik w imieniu KZ napisał do niego list w którym dał gwarancję nawet na 100 spokojnych dni, ale nie oznaczało to, że „S” w FAT przestanie walczyć z „z prywatą, korupcją i kacykostwem” w zakładzie i kraju. III 1981 w czasie tzw. kryzysu bydgoskiego pracownicy FAT wzięli udział w strajku i na wszelki wypadek wybrano TKZ.

W V 1981 KZ podjęła decyzję o wykonaniu sztandaru „S”, który uszyły Siostry Karmelitanki Bose we Wrocławiu. 30 VIII 1981 został poświęcony w Zajeźdni Autobusowej nr VII MPK we Wrocławiu podczas mszy koncelebrowanej przez m.in. przez abp. Henryka Gulbinowicza i ks. Stanisława Orzechowskiego.

29–30 VI 1981 delegatami na I WZD Regionu Dolny Śląsk z „S” FAT byli: T. Gigiel, Kazimierz Kosiarz i W. Stasik.

22 IX 1981 po I turze I KZD w zakładzie odbyło się spotkanie 300 pracowników z Kornelem Morawieckim wrocławskim delegatem na zjazd w Gdańsku. Przed II turą I KZD spotkanie z pracownikami FAT mieli także Karol Modzelewski i Antoni Lenkiewicz.

Od VIII 1981 dużym zainteresowaniem KZ w FAT cieszyła się idea samorządu pracowniczego. IX 1981 poparła ona projekt ustawy KKP dot. samorządu pracowniczego, wysławszy m.in. do Sejmu PRL, Plenum KZ PZPR, Stanisława Kani i sekretarza KC PZPR list zatytułowany *Walka o autentyczny samorząd*. 25 IX został on opublikowany na łamach „Tygodnika Solidarność” nr 26. W liście zaapelowano także do pracowników przedsiębiorstw w całym kraju o przeprowadzenie badań ankietowych nt. wizji zarządzania zakładem. Poinformowano w nim, że takie badanie przeprowadzono w FAT i wzięło w nim udział 1631 (ponad 70 proc.) osób zatrudnionych, w tym 1477 (ponad 90 proc.) osób opowiedziało się za samorządem załogi zarządzającym zakładem oraz powołującym i odwołującym dyrektora. W X–XII 1981 w zakładzie przeprowadzono referendum załogi nt. roli samorządu pracowniczego, a nast. wybory w dwóch turach (14 XI 1981 i 7 XII 1981). Przew. samorządu został Zygmunt Nowakowski zw. z „S”. 12 XII 1981 odbyło się pierwsze posiedzenie Rady Pracowniczej.

13 XII 1981 internowany został W. Stasik, a członkowie KZ (m.in. J. Saleta, T. Gigiel, Z. Szafranski) udali się do zakładu organizować strajk okupacyjny; KZ przekształcił się w ZKS. Sformułowano postulaty: 1. Odwołać stan wojenny, 2. Uwolnić internowanych, 3. Uwolnić W. Stasika. Od 14 XII 1981 rozpoczął się strajk okupacyjny, w którym wzięło udział ok. 2 tys. osób. W tej sytuacji dyrekcja i KZ PZPR w FAT doprowadziły do zwolnienia W. Stasika z Ośr. Odosobnienia we Wrocławiu, ale strajku nie przerwano. 15–18 XII 1981 strajkiem kierował W. Stasik z ZKS. 15–17 XII 1981 w FAT ukrywali się przywódcy RKS Dolny Śląsk: Władysław Frasyniuk, Piotr Bednarz i Józef Pinior. Rano 16 XII zakład spacyfikowano (zatrzymano 30 osób), a po południu druga zmiana strajk wznowiła. W nast. dwóch dniach strajk był wznawiany i pacyfikowany. 19 XII 1981 zakład formalnie rozwiązano (*lokaut*) i od 21 XII 1981 pracowników

przyjmowano ponownie. Ogółem w stanie wojennym zostało internowanych 40 pracowników FAT, co plasuje ten zakład na 6. miejscu we Wrocławiu. Internowanych przetrzymywano w Ośr. Odosobnienia we Wrocławiu, Grodkowie, Nysie i Strzelinie. Najdłużej internowanym był T. Gigiel; dwukrotnie internowani byli: Jerzy Garbaciak, J. Gigiel, Tadeusz Pasternak, J. Saleta i W. Stasik. XI 1982 - II 1983 P. Knap i Janusz Bieszczad zostali powołani represyjnie na rzekome trzymiesięczne ćwiczenia w wojskowym obozie specjalnym w Rawiczu; równolegle 1982-1983 Zbigniew Frysztak powołany został represyjnie do odbycia zasadniczej służby wojskowej w specjalnej jednostce Wojska Polskiego w Jarosławiu.

Od I 1982 w odbywał się w FAT kolportaż podziemnego pisma „Z Dnia na Dzień”, a 13 I 1982 na apel RKS 50 pracowników przystąpiło do 15-minutowego strajku. W pierwszych mies. 1982 ważną rolę w tworzeniu TKZ odgrywał Andrzej Gomułka ps. Pstrąg, który utrzymywał kontakt z Tadeuszem Świerczewskim z RKS. Działalność podziemna rozwinęła się, gdy z ośrodków odosobnienia zwolniono w IV 1982 J. Saletę i w VII 1982 W. Stasika, którzy objęli przywództwo. W TKZ działali też m.in.: Stanisław Chudzikiewicz, J. Rogala, Czesław Pawelec, Zdzisław Urbański, Józef Makowski, Marian Michalczyk, T. Gigiel, Stanisław Strąg, Jerzy Rzepa, Wilhelm Raś, Leon Pioterek. Zbierano składki na działalność statutową związku, dla osób represjonowanych (kolegia, prawnicy) i ich rodzin, wydawanie zakładowych podziemnych pism, ulotek i druków okolicznościowych (kart świątecznych, banknotów), część zebranych funduszy odprowadzano do kasy RKS. W zakładzie kolportowano ulotki, podziemną galanterię „S” i SW oraz pisma, m.in. „Z Dnia na Dzień”, „Solidarność Walcząca”, „Biuletyn Dolnośląski”, „Fatamorgana”, „Solidarność FAT”, „Serwis Informacyjny [FAT]”, „Victorię”, „Głos Hutmenu”, „Solidarność Elwro”, „Region”.

III 1982 - 1989 TKZ wydawała „Fatamorganę”, założoną i redagowaną 1982 przez Wiesława Boćka i Wandę Andrzejewską-Bociek, nast. przez Jana Szachnowskiego (wydano 146 nr.); 1983-1986 wydawano także „Solidarność FAT”, a 1983-1985 również „Serwis Informacyjny”. Dzięki wydawanej prasie TKZ skutecznie przeciwdziałała rozwojowi

neozwiązków w zakładzie.

3 VIII 1983 kilka TKZ reprezentujących m.in. FAT, Zakłady Przetwórczo-Hutnicze Metali Nieżelaznych Hutmen, Fabrykę Maszyn Budowlanych Fadroma i Zakłady Elektroniczne Elwro utworzyło Tajną MKK Grabiszynek (przew. Jerzy Malinowski), strukturę pośrednią między RKS a TKZ. FAT reprezentowali w niej W. Stasik i J. Saleta. Organem prasowym MKK Grabiszynek było pismo „Victoria” (w redakcji m.in. W. Stasik i J. Saleta). TKZ w FAT na wezwanie RKS współorganizowała różne protesty m.in. 31 VIII 1983 bojkot komunikacji miejskiej, 7 XII 1983 marsz milczenia przeciwko planowanym podwyżkom cen. 1984, 1985 i 1988 TKZ apelowała o bojkot wyborów, 1987 bojkot referendum oraz zorganizowała obserwację lokali wyborczych dla obliczenia frekwencji. 1985–1991 członkowie podziemnej „S” zaangażowali się w samorząd pracowniczy, większość członków Rady Pracowniczej w FAT stanowili ludzie „S”.

Wiosną 1985 w FAT zebrano 725 podpisów pod protestem przeciwko aresztowaniu W. Frasyniuka, Adama Michnika i Bogdana Lisa. I 1988 TKZ domagała się uwolnienia aresztowanych K. Morawieckiego i Hanny Łukowskiej-Karniej.

6 V 1988 zorganizowano w zakładzie wiec z udziałem 80–100 osób. Przemawiał W. Stasik, który wezwał władze PRL do przerwania represji wobec strajkujących załóg zakładów oraz podjęcia dialogu ze społeczeństwem w celu rozwiązania nabrzmiałych problemów w kraju, a dyrekcję FAT do wdrożenia podwyżek płac.

Wiosną 1982 J. Saleta był współzałożycielem [Duszpasterstwa Ludzi Pracy](#) przy parafii św. Klemensa Dworzaka we Wrocławiu i razem z W. Stasikiem byli jego działaczami. Zamawiano msze w intencjach m.in. „S”, osób represjonowanych, załogi FAT, za Ojczyznę w rocznice narodowe.

10 II 1989 powołano Komitet Organizacyjny „S” w składzie: przew. W. Stasik, wiceprzew. J. Makowski, Mariusz Karcz, P. Knap, Janina Kosik, S. Dymny, Kazimierz Jodłowski, Jan Nawrocki i Jan Malina. 4 III 1989 W. Stasik wszedł w skład

jawnej Regionalnej Komisji Wykonawczej Dolny Śląsk. 14 IV – 30 VI 1989 W. Stasik jako reprezentant jednego z zakładów wszedł w skład KO „S” we Wrocławiu. 2 V 1989 odbył się w zakładzie wiec ws. 1-majowych walk ulicznych i przejechania demonstranta przez milicyjny samochód „nysa”.

XII 1989 odbyło się II WZZD w FAT, przew. został W. Stasik, który pełnił tę funkcję przez dwie kadencje do 1994 oraz był delegatem na WZD Regionu Dolny Śląsk, a 1995 delegatem na KZD. Po 1990 zakład restrukturyzowano, stał się spółką akcyjną (FAT SA), a 1998 został sprzedany belgijskiej grupie Haco i do dziś działa jako Haco-FAT Sp. z o. o. 2018 zakład zatrudniał ok. 200 pracowników. 1994–2020 przew. KZ/Międzyzakładowej Organizacji Związkowej był P. Knap, 2020–2022 p.o. przew. Z. Frysztak, od 2022 przew.

3 III 1982–9 IX 1989 TKZ w FAT był rozpracowywany przez Wydz. V KW MO/WUSW we Wrocławiu w ramach SOR krypt. Hartownia.

Łukasz Sołtysik, Grzegorz Waligóra

[Region Dolny Śląsk, Wrocław](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

[Zgłoś błąd](#)